

ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ COVID-19

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-10-1>

ІВАНЮК Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу компаративістики
інформаційно-освітніх інновацій
Інституту інформаційних
технологій і засобів навчання
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У роботі представлено інформацію про результати дослідження, що його проводили вчені Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України у січні 2021 р. Презентація відбулася під час V Міжнародної конференції «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації». Проведене дослідження мало на меті виявлення громадської думки педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти щодо проблем і потреб, які виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину; визначення ступеня готовності педагогічних працівників використовувати онлайн-інструменти та онлайн-ресурси під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину; порівняння результатів опитування 2021 р. щодо використання онлайн-засобів та онлайн-ресурсів з результатами першого опитування навесні 2020 р.; визначення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників шляхом самооцінювання на основі «Рамки цифрової компетентності для громадян»; надання відповідних рекомендацій зацікавленим сторонам на основі оцінки стану ситуації, що склалася під час карантину.

Ключові слова: освіта; дистанційне навчання; цифрова компетентність; COVID-19.

Відділ компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України спільно з відділом порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України 27-28 травня 2021 р. провів V Міжнародну конференцію «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації». Це щорічний захід, який відбувається з 2010 р. у рамках Плану заходів Національної академії педагогічних наук України. Конференція є платформою для обговорення викликів і кращих практик в освіті в Україні, Європі та світі. У 2021 р. тематичними напрямками конференції були такі:

- «Освітні реформи та інновації у глобалізованому світі»;
- «Освітня політика в рамках європеїзації та глобалізації»;
- «Тенденції розвитку шкільної освіти — міжнародний аспект»;
- «Актуальні проблеми професійної освіти та освіти дорослих у компаративній перспективі»;
- «Міжнародний досвід підтримки обдарованості та інклюзивної освіти»;
- «Потенціал освіти в умовах полікультурності»;
- «Світові стратегії і практики цифровізації освіти»;
- «Освітні феномени у порівняльній ретроспективі»;
- «Методологічні проблеми педагогічної компаративістики»;
- «Перспективність зарубіжного досвіду для освіти в Україні»;
- «Відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 пандемії в освіті».

У зв'язку з введенням карантинних заходів протягом 2020-2021 рр. перед українською системою освіти нагально постали питання організації дистанційного навчання у закладах освіти, що передбачає залучення до цього процесу всіх зацікавлених сторін: вчителів, керівників закладів освіти, учнів, батьків, державних і місцевих органів влади. Проблема створення умов та забезпечення організації дистанційного навчання школярів виникла як в Україні, так і у всьому світі під час запровадження карантинних заходів у зв'язку з поширенням COVID-19 (OECD, 2020; Council of Europe, 2020).

На міжнародній конференції вчені відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України представили результати дослідження, проведеного шляхом онлайн-анкетування у січні 2021 р. понад 1,4 тис. педагогічних працівників з різних областей країни (Іванюк & Овчарук, 2021). Передумовою для проведення опитування освітян було попереднє опитування, яке відбулося навесні 2020 р. і висвітлювало проблеми та потреби вчителів у здійсненні дистанційного / змішаного навчання у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) під час впровадження першого карантину, спричиненого пандемією COVID-19 (Овчарук & Іванюк, 2020; Ivaniuk & Ovcharuk, 2020).

Проведене онлайн-опитування мало на меті реалізацію таких завдань:

- виявлення громадської думки педагогічних працівників ЗЗСО щодо проблем і потреб, які виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину;
- визначення ступеня готовності педагогічних працівників використовувати онлайн-інструменти та онлайн-ресурси під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину;
- порівняння результатів опитування 2021 р. щодо використання онлайн-засобів та онлайн-ресурсів з результатами першого опитування навесні 2020 року;
- визначення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників шляхом самооцінювання на основі «Рамки цифрової компетентності для громадян»;
- надання відповідних рекомендацій зацікавленим сторонам на основі оцінки стану ситуації, що склалася під час карантину.

Аналіз відповідей респондентів дав змогу визначити *10 основних проблем та викликів* під час організації та впровадження на практиці дистанційного навчання:

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів;
  - відсутність якісного інтернету;
  - брак часу через збільшення навантаження для вчителя;
  - недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти;
  - низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів;
  - відсутність підтримки з боку батьків;
  - недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
  - труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи;
  - психологічні труднощі під час дистанційного навчання;
  - зниження рівня якості надання освітніх послуг.
- На цих категоріях слід зупинитися детальніше.

Основною проблемою, як зазначили респонденти, є *недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів*. Не всі учні мають персональний комп'ютер вдома, тому вимушені працювати з різних гаджетів (планшетів, смартфонів). Але не всі родини, особливо багатодітні, мають фінансову спроможність придбати їх для всіх дітей. Через цю причину багато учнів не мають можливості отримувати освітні послуги дистанційно.

На другому місці серед найбільш часто зазначуваних проблем є *відсутність якісного інтернету*. Ця проблема стосується всіх областей України. У сільській місцевості зв'язок слабкий або взагалі відсутній. У східних областях України часто вимикається електропостачання. У містах спостерігається падіння швидкості в першій половині робочого дня, коли велике навантаження через масове підключення до мережі.

Педагоги звертають увагу, що проблемою є також *брак часу через збільшення навантаження для вчителя*. Більше часу доводиться витратити на підготовку до онлайн-уроків, бо це вимагає створення презентацій, запису відеоматеріалу, постійної перевірки письмових робіт.

Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл змушує багатьох учителів використовувати власні персональні комп'ютери для організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що на робочих місцях використову-

ється застаріла техніка і програмне забезпечення, є проблеми з оплатою інтернет-послуг.

Важливим складником освітнього процесу є співпраця всіх учасників, включаючи учнів і батьків. *Низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів* є також проблемою під час організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що не всі учні присутні на онлайн-уроках, пасивно відповідають, не виконують домашні завдання. Спостерігаються прояви безвідповідальності, відсутність навичок самоорганізації та самостійної роботи.

Педагоги скаржаться на *відсутність підтримки з боку батьків*. Це проявляється у нестачі контролю за дітьми щодо того, як виконується домашнє завдання; відсутності бажання допомогти дітям; незацікавленості в продуктивному навчанні дітей; виконанні домашніх завдань за своїх дітей; безвідповідальному ставленні до онлайн-навчання своїх дітей; негативному ставленні та неготовності до дистанційного навчання.

Однією з проблем є *недостатній рівень цифрової компетентності вчителів*, що проявляється в недосконалому володінні цифровими інструментами, вмінням використовувати онлайн-платформи тощо.

Учителі зазначають про *труднощі у здійсненні дистанційного навчання для учнів початкової школи (а часто і його неможливість)*. Учні початкових класів без батьків не можуть підключитися до онлайн-уроків; у них ще відсутні навички самостійної роботи; вони потребують постійної присутності та підтримки з боку дорослих.

Будь-які незвичні умови викликають стрес, і це нормальна реакція організму людини. Головне — зрозуміти, що саме викликає стрес, які внутрішні ресурси при цьому витрачаються та як їх відновлювати. Респонденти зазначають про *психологічні труднощі під час дистанційного навчання*. Вони виникають у вчителів, коли є спостереження; втрачається зворотний зв'язок з учнями, тому що вони не включають камери під час занять і пасивно відповідають; відчувається відсутність активного спілкування, що зумовлює певну соціальну дистанцію та емоційне виснаження; з'являється тривога, що тривале використання пристроїв та нестача фізичного руху призведе до погіршення стану здоров'я. Все це може спричинити професійне вигорання педагогів, якщо вони не отримають відповідну психологічну підтримку та супервізію.

Окремою проблемою визначено *зниження рівня якості надання освітніх послуг*. Це пов'язано

з багатьма аспектами, як-от: регулярні пропуски занять, бо на онлайн-уроки підключаються не всі учні; вчителі не розуміють, яким чином здійснювати контроль та оцінювання знань учнів під час дистанційного навчання; відсутність співпраці між учителями та батьками; неможливість проведення практичних робіт; неякісне подання тем і засвоєння матеріалу призведе до проблем під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання та підсумкової державної атестації тощо.

Порівняння основних проблем і викликів, з якими зіткнулися педагогічні працівники під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. (Овчарук & Іванюк, 2020) та 2021 р. (Іванюк & Овчарук, 2021), свідчить про те, що частину проблем, які зазначали педагогічні працівники в 2020 р., було *успішно вирішено*, зокрема:

- відсутність конкретних інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН України;
  - недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання;
  - недостатня мотивація вчителів щодо здійснення дистанційного навчання.
- Натомість є проблеми, що існують уже майже рік, проте так і *залишилися без розв'язання*, а саме:
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів;
  - відсутність якісного інтернету;
  - брак часу через збільшення навантаження для вчителя;
  - недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти;
  - низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів;
  - недостатній рівень цифрової компетентності вчителів.

З'ясовано, що з'явилися *нові проблеми*:

- труднощі дистанційного навчання учнів початкової школи;
- психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу;
- зниження рівня якості надання освітніх послуг;
- відсутність підтримки з боку батьків.

Отримані результати опитування освітян дають змогу зробити висновок, що сьогодні питання організації дистанційного та змішаного навчання залишається недостатньо вирішеним. Основними рушіями цього процесу є вчителі, які безпосередньо організують таке навчання. Важливим є питання створення відповідних умов

для педагогів та учнів, що забезпечать належний рівень дистанційного навчання, особливо у період карантину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України. (2021, 27-28 травня). *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації*. http://comparlab.org.ua/?page_id=614

Іванюк, І.В., & Овчарук, О.В. (2021). *Результати онлайн опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину»*: аналітичний звіт. Київ: ІІТЗН НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/724564/>

Овчарук, О.В., & Іванюк, І.В. (2020). Результати онлайн опитування «Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-1>

Council of Europe. (2020). *COVID-19 Response*. <https://www.coe.int/en/web/education/covid-19>

OECD. (2020). *A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*. OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/6ae21003-en>

Ivaniuk, I.V., & Ovcharuk, O.V. (2020). The response of Ukrainian teachers to COVID-19: challenges and needs in the use of digital tools for distance learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 77(3), 282-291. <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3952>

CHALLENGES OF DISTANCE LEARNING IN UKRAINE UNDER COVID-19 QUARANTINE

Iryna Ivaniuk

PhD in Pedagogy, Senior Research Fellow of the Comparative Studies Department for Information and Educational Innovations, Institute of Information Technologies and Learning Tools of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The paper enlightens information on the results of a study conducted by researchers at the Institute of Information Technologies and Learning Tools of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in January 2021. The results and were presented during the V International Conference “Pedagogical Comparative Studies and International Education — 2021: Innovations in Education in the Context of Europeanization and Globalization”. It is noted that the study aimed to identify the public opinion of teachers of secondary education on the problems and needs that arise during the implementation of distance and blended learning in quarantine; determining the degree of readiness of teachers to use online tools and online resources during distance and blended learning in quarantine; comparison of the results of the 2021 survey on the use of online tools and online resources with the results of the first survey in the spring of 2020; determining the level of digital competence of teachers through self-assessment based on the “Framework of Digital Competence for Citizens”; providing appropriate recommendations to stakeholders based on an assessment of the situation during the quarantine.*

Keywords: *education; distance learning; digital competence; COVID-19.*

Дата публікації: 1 вересня 2021 р.